

בעין חינוך

בעין חינוכית מספר 79, כ"ו באלול תש"ע

האם התשובה סובלת דיחוי? ?

הרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני, מכללת אורות ישראל

של הוספת אור וטוב והתקדמות אישית בלי להמתין לחטא, היא משימה חיונית לאורך השנה כולה. מה מייחד דווקא את ימי הסליחות והרחמים?

יש שסיבירו כי בימים אלו "המלך בשדה", וכי דווקא כעת הקב"ה מסייע במיוחד לאדם לעשות תשובה. לכן דווקא אז עליו להתאמץ, בבחינת "דַרְשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ קַרְאָהוּ בְּהִיטּוֹ קְרֹב" (ישעיהו נה, ו). אך הסבר זה אינו פוטר את הקושי שלנו אלא רק מחרף אותו. מדוע על חטא שעשיתי בחודש אלול הקב"ה מסייע לי לשוב יותר מאשר על חטא שאנסה לתקן בחודש אייר?

והנה, הסבר נפלא לקושי שלנו הציע הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א.² הרב ליכטנשטיין הציע להבחין בין תשובה נקודתית שאדם עושה על פרט זה או אחר במסלול חייו, ובין הצורך שלו לעצור ולעשות תשובה מהותית וכוללת, תוך בדיקת עצם הנחות היסוד של חייו.³ לדבריו, הסוג הכולל של התשובה, שהאדם עוצר בה ובוחן את עצם תפיסות חייו – הוא קשה הרבה יותר למימוש – בין כי אדם רגיל לצעוד בנתיב מסוים וכלל לא חושב לבדוקו, בין כי הוא חושב שאין צורך לשנות אלא פרטים נקודתיים ולא את נתיב חייו עצמו ועוד (שם, עמ' 177–178). במקום אחר⁴ מעלה הרב ליכטנשטיין שאלה הדומה לזו שלנו (מה ההבדל בין חובת התשובה הקיימת כל השנה ובין החובה הייחודית בימים הנוראים) ומשיב, כי כל השנה עלינו לתקן טעויות נקודתיות ואילו בימי אלול ותשרי

במחשבה ראשונה, עניין התשובה שאנו מחויבים בה דווקא בתקופת הימים הנוראים הוא קצת מוזר. הרי חובה לשוב בתשובה לאורך כל השנה. אם משהו מגלה בחודש ניסן שהוא חטא במשהו, האם הוא אמור להמשיך בחטאו עד ראש השנה ורק אז לשוב? ומי שחטא בחודש חשוון, ימתין כמעט שנה שלמה ורק אז ישוב? הרי מצווה לעשות תשובה כל השנה, וקשה להבין מה מייחד את תפקידנו דווקא בימים אלו?

שאלה זו נכונה בפרט אם מבינים את התשובה כמצווה של בדיעבד. על פניו, רק אם חטאת עליך לשוב בתשובה. אך מוטב היה שלא תחטא וכלל לא תיזקק למצוות התשובה. בדיוק כמו שמוטב לא לגזול. רק אם חלילה גזלת, מצווה להשיב את הגזילה, לקיים את הנאמר "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג). הוא אשר אמרנו, התשובה היא מצווה של "בדיעבד" (כך גם עולה מראשית הלכות תשובה לרמב"ם, ראו פרק א שם) אשר חייבים בה כל השנה, כל אימת שחלילה נחטא. ומכאן שוב לשאלה: מה מייחד את תפקידי דווקא בחודש הסליחות והרחמים?

הרב קוק זצ"ל לא הסתפק בתפיסת מצוות התשובה כמצווה של "בדיעבד". בספרו "אורות התשובה" הוא לימד אותנו כי תשובה איננה רק על מעשים רעים. תשובה היא מגמה של התקדמות וצמיחה שחייב בה כל אדם תדיר, אף מי שלא חטא. התשובה איננה תלויה בחטא אלא מהווה משימה תמידית של הוספת קשר לקב"ה.¹ ברם, אף תפיסה ייחודית זו של התשובה אינה פותרת את שאלתנו. הרי גם משימה זו,

2 ליכטנשטיין הרב א' (2006). באור פניך יהלכון: מידות וערכים בעבודת ה'. אלון שבות: הגיונות.

3 את שני סוגי התשובה הוא מנסה לזהות בפרקים שונים של הלכות תשובה לרמב"ם.

4 בפרק "חשבון נפש הציבור הדתי המודרני", שם, עמ' 187–213. את המאמר ניתן למצוא ברשת כאן:

<http://www.etzion.org.il/vbm/archive/11-lioro/25light.rtf>

1 להבנת משנתו של הראי"ה בנושא, ראו למשל את סיכומו של הרב פילבר בהקדמתו לאורות התשובה: "אורות התשובה עם ביאורים ומקורות", מאת הרב יעקב פילבר, עמ' כג–כט.

תפקידו של כל אחד מאתנו הוא לעצור ולבדוק את עצם נתיב חייו, גם בשאלות יותר מהותיות של מבנה האישיות, סדרי העדיפות בחיים ועוד (שם, עמ' 189).
 אולי זה עומק כוונת דברי חז"ל עת ביארו את הביטוי "באו חשבון" (במדבר כא, כז) בדורשם: "בואו ונחשב חשבוננו של עולם – הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" (בבא בתרא ע"ב). ללמדנו כי חשבון הנפש על קיום תורה ומצוות פרטי צריך להיות ברוחב ובעומק של "חשבוננו של עולם" (וראו דבריו של הרב עדין שטיינזלץ שליט"א בספרו "אור פני מלך" (עמ' 35-42).

נדמה לי כי ניתן להסביר את ההבדל בין שני סוגי התשובה בעזרת משל פשוט. בימינו שומעים חדשות לבקרים על תאונות דרכים נוראיות. הבה נדמיין אדם שקם בבוקר אחד בתל-אביב ומחליט לנסוע לירושלים. הוא ער לסכנות האורבות בכבישים ולעובדה כי עד כה אף הוא היה נהג שלא הקפיד על כללי זהירות רבים. הוא שומע עוד פרסומת ברדיו על הצורך לנהוג בזהירות ומחליט לעשות תשובה (כן, גם על צורת הנהיגה שלנו ראוי לעשות תשובה ולקבל החלטות לשנה החדשה!). כל הדרך לירושלים הוא מקפיד על כללי נהיגה זהירה: הוא נוסע רק במהירות המותרת, שומר על מרחק ראוי מהרכב שלפניו, עוקף בזהירות רק כשיש לו שדה ראייה רחב, לא נוגע בטלפון הסלולארי – אף לא כדי לקרוא הודעות טקסט, מאותת בכל פעם שהוא עובר נתיב ועוד. אדם זה מתמלא בתחושת סיפוק על התיקון העמוק שעשה בדרך נהיגתו. כל הדרך לירושלים הוא ממשיך להקפיד על פרטי כללי הנהיגה שהם כה חשובים לחיינו. והנה, כעבור שעה ומשהו הוא מתקרב ליעד. הוא מרים את

הראש ורואה נגד עיניו שלט ענק המבשר לו: "ברוכים הבאים לבירת הנגב – באר שבע". כמובן שאין שום פסול בעיר באר שבע, אך הוא רצה לנסוע לכיוון אחר ולהגיע לירושלים. כלומר, הוא הקפיד כל הזמן על תיקונים קטנים ונקודתיים אשר אינו מפקפק בחשיבותם, אך לא עצר לבדוק את הדרך עצמה. הוא לא עצר כדי לבדוק האם נהיגתו, המוקפדת והזהירה, נעשית בכיוון הנכון ומקדמת אותו אל עבר יעדו האמתי.

כך אנחנו. לאורך השנה עלינו לבצע כל הזמן תיקונים קטנים, לשנות את טעויותינו ולהתקרב לקב"ה. אך בימים אלו תפקידנו להתבונן במבט עמוק ועקרוני על עצם תכונותינו ותפיסות היסוד של חיינו, להתנער מהשגרה, לבדוק את סולם ערכינו ומבנה אישיותנו ולשוב, במובן העמוק, לדרכנו ולבוראנו.

יתן ה' ונזכה לשוב
 לעצמנו ולעצמיותנו,
 לחלום ולחזון הפנימיים שלנו,
 לאורח החיים שאנו באמת חפצים בו.
 לשוב ולהתחבר לעם ישראל,
 להזדהות עם כאביו ולשמוח בהצלחותיו,
 לשוב לתורה ולשוב אל הארץ,
 לשוב אל החיים,
 לשוב אל האלוקים.

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה,
 בברכת שנה טובה לכל אחד ואחת, למשפחת המכללה
 ולכל בית ישראל.

בשנה הבאה עלינו לטובה ננסה בע"ה לבחון בין השאר את מהות דרכנו בכל הקשור לחיים של אידיאליסטיות ועשייה למען כל הקדוש והיקר לנו. השם שנבחר לעיסוק השנתי שלנו הוא "הנני – שלחני" ובע"ה נבחן, יחד ולחוד, אם אף אנו חיים בתודעה מתמשכת של "הנני" המשפיעה על כל מעגלי חיינו. על כל זה ועוד, בע"ה בגיליונות לאורך השנה.

ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי "בעין חינוכית". נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il.